

НАЦИОНАЛНА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ПРОФЕСИИТЕ И ДЛЪЖНОСТИТЕ, 2011 г.

МЕТОДОЛОГИЧНИ БЕЛЕЖКИ

Същност и предназначение

1. Националната класификация на професиите и длъжностите, 2011 г. (за краткост наричана НКПД-2011) определя професионалната и длъжностната структура в Република България.
2. НКПД-2011 осигурява прякото прилагане на Международната стандартна класификация на професиите (International Standard Classification of Occupations, 2008 (ISCO-08)) в практиката на Република България. При дефинирането на обхвата на позициите са отразени изискванията на европейското и националното законодателство, както и специфични национални особености, свързани с образователната система и системата за обучение на възрастни, организацията на производството, труда и управлението, заплащането на труда, социалното осигуряване и други.
3. НКПД-2011 осигурява изпълнението в Република България на изискванията на Регламент (ЕО) № 1022/2009 (ОВ, L 283 от 30 октомври 2009 г.) и на Препоръка 2009/824/ЕО на Комисията от 29 октомври 2009 г. относно използването на ISCO-08. Разликите в наименованията на някои от позициите на ISCO-08 и на позициите от Структурата на НКПД-2011 целят по-адекватното отразяване на обхвата им в съответствие с националното законодателство.
4. НКПД-2011 се прилага от всички предприятия и организации и осигурява единство при управление на труда и трудовите отношения.
5. НКПД-2011 се прилага за:
  - 5.1. изучаване, анализиране и прогнозиране на професионалната структура на заетите и безработните;
  - 5.2. извършване на международни сравнения и анализи в областта на пазара на труда;
  - 5.3. управление на човешките ресурси;
  - 5.4. осигуряване на информация за целите на социалното осигуряване, политиката на пазара на труда, политиката по доходите и др.
  - 5.5. статистическите изследвания и преброяването на населението.
6. Националната класификация на професиите и длъжностите, 2011 г. (НКПД-2011) включва:
  - 6.1. Методологични бележки;
  - 6.2. Структура на Националната класификация на професиите и длъжностите, 2011 г.;
  - 6.3. Обяснителни бележки по обхвата и съдържанието на позициите от Структурата на Националната класификация на професиите и длъжностите, 2011 г.;
  - 6.4. Списък на длъжностите в Националната класификация на професиите и длъжностите, 2011 г.;
  - 6.5. Азбучен определител на длъжностите в Националната класификация на професиите и длъжностите, 2011 г.;

- 6.6. Кодова таблица за преход от Националната класификация на професиите и длъжностите, 2005 г. към Националната класификация на професиите и длъжностите, 2011 г.
7. Методологичните бележки дефинират основните понятия и правилата за класифициране, подпомагащи еднозначното прилагане на класификацията. Списъкът на длъжностите определя длъжностната структура на работната сила. Той дава възможност за откриване принадлежността на всяка длъжност от НКПД-2011 към определена единична група, група, подклас и клас, както и нейния код в НКПД-2011. Длъжностите, включени в една единична група, определят обхвата на единичната група професии. В обяснителните бележки всяка позиция на равнищата клас, подклас, група и единична група на НКПД-2011 е дефинирана чрез описание на обхвата и съдържанието ѝ като общи функции и задачи, характерни за професиите от съответната позиция. Алфавитният определител на длъжностите включва всички длъжности, подредени по алфавитен ред. Кодовата таблица за преход дава връзката на НКПД-2005 към НКПД-2011 и обратно – от НКПД-2011 към НКПД-2005, като връзката се осъществява чрез съответствие на равнище длъжност.
8. Редът и условията за използване, поддържане и актуализиране на НКПД-2011 са уредени в Правилника за нейното прилагане.

Основни понятия

9. Основните понятия, приложими в НКПД-2011 са:
- 9.1. **Длъжност** - съвкупност от функции и задачи, които едно лице изпълнява на работното си място, включително в качеството му на работодател или самонает.
- 9.2. **Професия** - съвкупност от длъжности, чиито основни функции и задачи се характеризират с висока степен на сходство.
- 9.3. **Специалност** - съвкупност от знания и умения за конкретен вид трудова дейност, включена в една професия и придобивана в резултат на формално професионално образование или обучение.
- 9.4. **Професионална квалификация** - мярка за степента на владене на знания, умения и професионално значими качества, придобити чрез обучение или трудов опит.
- 9.5. **Образователното и квалификационно ниво** - съвкупност от знания и умения, необходими за изпълнението на определена длъжност, съобразени с българското законодателство. За нуждите на Класификацията са определени десет образователни и квалификационни нива:
- **Образователно и квалификационно ниво 0** - без изискване за степен на професионална квалификация и образователно равнище;
  - **Образователно и квалификационно ниво 1** - първа степен на професионална квалификация и/или завършен VI клас;
  - **Образователно и квалификационно ниво 2** - втора степен на професионална квалификация и/или завършен X клас;
  - **Образователно и квалификационно ниво 3** - трета степен на професионална квалификация и/или завършено средно образование или придобито право за явяване на държавни зрелостни изпити за завършване на средно образование;
  - **Образователно и квалификационно ниво 4** - четвърта степен на професионална квалификация и/или завършено средно образование;

- **Образователно и квалификационно ниво 5** – образователно-квалификационна степен “професионален бакалавър по...”;
- **Образователно и квалификационно ниво 6** - образователно-квалификационна степен “бакалавър”;
- **Образователно и квалификационно ниво 7** - образователно-квалификационна степен “магистър”;
- **Образователно и квалификационно ниво 8** – длъжността се упражнява по призвание;
- **Образователно и квалификационно ниво 9** – длъжността се заема чрез избор.

Образователните и квалификационните нива от 1 до 4 са формулирани в съответствие със Закона за професионалното образование и обучение, а образователните и квалификационните нива от 5 до 7 – в съответствие със Закона за висшето образование.

За всяка длъжност в НКПД-2011 е определено минималното образователно и квалификационно ниво за нейното заемане.

Структура на НКПД-2011 и схема на кода

10. Структурата на НКПД-2011 има четири йерархични равнища: клас, подклас, група и единична група, които съвпадат с йерархичните равнища на ISCO-08.
11. Всяка длъжност в НКПД-2011 се кодира посредством уникален осемзначен цифров код, който съдържа информация за единичната група, към която се класифицира длъжността, минималното образователно и квалификационно ниво за заемането ѝ и поредния номер на длъжността в единичната група.

12. Схемата на кода на позициите в НКПД-2011 е:

X	Клас, означен с еднозначен цифров код
XX	Подклас, означен с двузначен цифров код
XXX	Група, означена с тризначен цифров код
XXXX	Единична група, означена с четиризначен цифров код
XXXX XXXX	Длъжност, означена с осемзначен цифров код, в който първите четири знака указват единичната група, петият знак указва минималното образователно и квалификационно ниво за длъжността, а последните три цифри са пореден номер на длъжността в единичната група

13. НКПД-2011 съдържа длъжности, разпределени в 436 единични групи. Всяка длъжност се класифицира само към една единична група професии. Единичните групи професии са агрегирани в групи, групите - в подкласове, а подкласовете в класове.

14. Броят на групировките в йерархичните равнища на НКПД-2011 са представени в следващата таблица:

Клас	Подкласове	Групи	Единични групи
1 Ръководители	4	11	31
2 Специалисти	6	27	92
3 Техници и приложни специалисти	5	20	84
4 Помощен административен персонал	4	8	29
5 Персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната	4	13	40
6 Квалифициран работници в селското, горското и рибното стопанство	3	9	18
7 Квалифицирани работници и сродни на тях	5	14	66
8 Машинни оператори и монтажници	3	14	40
9 Професии, неизискващи специална квалификация	6	11	33
0 Професии във въоръжените сили	3	3	3
Общо групировки в НКПД-2011:	619	43	130
		130	436

15. При кодирането на групировките са спазени и следните специфични правила:

- когато групата съдържа само една единична група, последният знак на кода на единичната група е „0”;
- единичната група „некласифицирани другаде” има същото наименование като групата, последвано от израза „н.д.”, а четвъртият знак в кода е „9”.

Правила за класифициране

16. Класифицирането на дадена длъжност към единична група професии се прави на основата на обхвата, дефиниран в обяснителните бележки за позициите на Класификацията.

17. Когато естеството на работата се характеризира със съвместяване на функции и задачи, характерни за повече от една длъжност, длъжността се класифицира само с един код, като за неговото определяне се използват следните **приоритети**:

17.1. На длъжността се присвоява кодът на единичната група с най-голям относителен дял от времето, необходимо за изпълнение на задачите.

17.2. Приоритет имат длъжностите, чиито задължения са свързани с етапа на производството, а не с търговията, транспорта или услугите.

17.3. При комбиниране на задължения, изискващи различни равнища на образование и квалификация и различен стаж, приоритет има длъжността с най-висока степен на квалификация.

18. Когато въз основа на анализ на функциите и задачите една длъжност не може да бъде отнесена към конкретна единична група, тя се класифицира към единична група „... , некласифицирани другаде”.

19. Символът „/” (дясно наклонена черта) в длъжностните наименования от НКПД-2011 указва наличие на алтернативност (напр. Главен редактор, радио/телевизия; Ръководител/Началник/Мениджър отдел). В тези случаи наименованието на длъжността се определя по преценка на прилагащите организации, като се използва само една от думите, отделени със символа „/”.

20. Когато за някоя длъжност се налага да се открие важноста и отговорността на изпълняваните функции и задачи, към длъжностното наименование от НКПД-2011 могат да се включват и допълнителни определители като: заместник, завеждащ, старши, младши, висш, главен, водещ, майстор, помощник, стажант и други, като се ползва осемцифровия код от НКПД-2011 за съответната длъжност.
21. С изключение на длъжностите, определени с нормативен акт, работодателите решават индивидуално всеки отделен случай на несъответствие между изискваното от НКПД-2011 минимално образователно и квалификационно ниво за заемане на дадена длъжност и притежаваните от зетото или кандидатстващото за длъжността лице образование и професионална квалификация.
22. С цел недопускане на еднаквост на длъжностни наименования в НКПД-2011, в случаите, в които в различни единични групи са включени еднакви длъжностни наименования, към тях са въведени кратки допълнителни уточнения (напр. Главен инженер, предприятие; Главен инженер, преработваща промишленост; Главен инженер, добивна промишленост; Главен инженер, строителство; Главен инженер, община/район; Главен инженер, Столична община) . Тези допълнителни уточнения не са съществен елемент от длъжностното наименование и прилагащите организации не са задължени да ги ползват при изготвяне на разписанията на длъжностите.
23. Списъкът на длъжностите в една единична група професии може да се изменя и допълва. Включването на нова длъжност става по процедура, определена в Правилника за прилагане на Националната класификация на професиите и длъжностите, 2011 г.
24. В националната практика на Република България не се използват следните единични групи от ISCO-08: 1113 – Традиционни старейшини и селски водачи/управници; 3221 – Помощник-медицински сестри; 3222 – Помощник-акушерки; 3251 – Асистенти и терапевти в денталната медицина; 3252 – Специалисти по медицински досиета и здравна информация; 4414 – Писари и сродни на тях; 9624 – Носачи на вода и дърва за горене. В тези единични групи не се включват длъжности. В информационните системи, които поддържат информация по професии, тези кодове не се прилагат.